

2. Миронюк В. Своєрідність художнього вираження психологізму у творчості письменників «Покутської трійці» // WORLD SCIENCE № 1(5), Vol.4, January 2016.

3. Стефаник В. Твори. Київ : Молодь, 1972. 238 с.

4. Шумило Н. Літературний феномен Василя Стефаника (Національний варіант експресіонізму) // Українська література в загальноосвітній школі. 2001. №3.

Кожухарь Ауріка – студентка 3 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська література к. XIX - п. XX ст.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асист. Петрович О.Б.

Світлана Ількова

МОДЕРНІСТСЬКА ПРИРОДА ЗБІРКИ «ЗАМІСТЬ СОНЕТІВ І ОКТАВ» ПАВЛА ТИЧИНИ

Павло Тичина – геній українського слова! Один із перших він змалював боротьбу різних соціальних сил у всій складності і жорстокості: розбурханість стихійної боротьби, анархію, голод, руїну народного господарства, незліченні жертви борців за революційні ідеали і їхню віру в красу небувалого переродження світу.

Зокрема, роздуми поета над останніми кривавими подіями в Україні – це друга поетична збірка П. Тичини «Замість сонетів і октав» (1920 р.). «Філософія серця» Григорія Сковороди стала орієнтиром для Павла Тичини у книжці «Замість сонетів і октав», адже саме йому присвятив поет свою другу збірку. Учення українського філософа про три світи (макрокосм, мікрокосм, Біблію) і дві натури людини (видиму й невидиму – тілесну і духовну) було так

само близьке П. Тичині, як і раннім українським символістам, а творчість Г. Сковороди, погляди на мистецтво і засоби його впливу стали для поета зразком досконалості [6, с. 53].

Конкретно-історичний вияв одвічного протистояння добра і зла на землі знайшов відображення в книзі «Замість сонетів і октав» у главі під назвою «Терор». А процес озвіріння, тобто втрати духовності, виявляється в книзі «Замість сонетів і октав» на трьох площинах: убивство безневинних, кривава бійка між звірами, пропаганда насильства у сфері культури. Таке всебічне витискання із суспільства людяності закономірно призвело до виникнення антитези людина духовна – людина соціальна. Людина соціальна характеризується тим, що бачить пріоритетні життєві цінності в матеріальному, тимчасовому, минушому. Крайнім виявом людини соціальної в зображеному у книзі П. Тичини суспільстві, є людина-звір, що втратила останні залишки духовності. Натомість людина духовна мислиться як така, що зробила вибір на користь вічних цінностей. Обов'язковою характерною рисою для неї є віра в Бога, адже лише зв'язок із Богом допоможе досягнути справжню сутність подій, які відбуваються в суспільстві, і витримати випробування, котре полягає в намаганні протистояти руйнівній силі зла і залишитись людиною. Весь пафос книги «Замість сонетів і октав» спрямований на те, щоб показати переваги прекрасного світу божественної гармонії перед світом кривавого революційного хаосу [2, с. 53].

У збірці ліричний герой проводить читача шляхами роздумів-пошуків істини. Це становить базу для психологічної єдності книжки П. Тичини. За Г. Сковородою, шлях людини, – це шлях світу, що рухається «між протилежностями й антитезами. Він розпадається, розсипається і збирає себе знову у єдність» (Д. Чижевський). Сукупність фрагментів збірки «Замість сонетів і октав» віддзеркалюють множинні прояви дійсності, згодом збираються у свідомості читача в єдине

ціле й дають змогу досягнути дійсність уповні у формі античної багатоголосої трагедійної лірики. Надія Надярних [4] розглянула тенденцію до злиття народного та елітарного у збірці «Замість сонетів і октав». Дослідниця переконливо довела, що у названій книзі Павло Тичина широко використовує форму притчі-загадки, а також діалогічну мову, «що сприйняла сквородинівську школу».

Прочитавши збірку поета, бачимо, що «Замість сонетів і октав» починається з поезії «Уже світає, а ще імла...». Зазначений початок не має антистрофи. Ця поезія є своєрідним прологом, замальовкою. Читач знайомиться з картиною революційних подій, які в повному обсязі розкриваються в наступних поезіях. П. Тичина говорить про причини кровопролиття на землі, при цьому використовує загальні філософські та соціальні поняття («світає», «промінні заори», «імла», «хмари», «сурми та гармати», «фанфари»). Оповідь ведеться від імені ліричного героя. Мир на землі загалом і в душі кожної людини зокрема – головне для ліричного героя. Він не виправдовує жодну з ворогуючих сторін: «Прокляття всім, прокляття всім, хто звіром став!». Л. Новиченко з цього приводу зазначав: «Гіркі інвективи поета адресовані обом протилежним (чи всім протиставним) сторонам, що боролися» [3].

Варто зауважити, що книжка має форму діалогу. Складається з прологу й одинадцяти глав. Вірші побудовані попарно, на зіставленні – теза й антитеза. Поет використав прийоми античної лірики і трагедії (Софокл – Едіп-цар), а Тичина був чи не першим в Україні, хто застосував такі принципи у сучасній поезії початку ХХ століття.

Аналіз літературних джерел дає змогу дійти висновку, що «кожна двочленна структура «Замість сонетів і октав» об'єднана окремою назвою, а разом вони «спрацьовують» як принцип античної філософії – втілення ідеї в образній картині. Строфи та антистрофи «діалогізують» і між собою, і в межах усієї книги, утворюючи, за визначенням О. Кішко [1] найвищу лірико-музичну форму – симфонію».

Більшість науковців зосереджені на тому, що книга П. Тичини «Замість сонетів і октав» відзначається незвичною побудовою. Усі поезії, окрім першої, з'єднані попарно. Кожна з одинадцяти пар складається із «строфи» (поєднання рядків у вірші, що мають певний віршовий розмір, ритм, і мають інтонаційно-синтаксичну будову [5] та «антистрофи» (від грецьк. Antistrophe: anti – проти і strophe – строфа – в античній хоровій ліриці – парна строфа, що за своєю метричною структурою відповідала непарній; вони часто перемежувалися або замикалися еподами – власне частиною хорової партії, наділеною відмінним ритмом [5]. Як відомо, цей прийом був притаманний античній ліриці й трагедії.

Органічна єдність строф-тез і строф-антитез розглянемо на прикладі цитат з «Замість сонет та октав».

«Ізнову беремо євангеліє, філософів, поетів. Людина, що казала: убивати гріх! – на ранок з простреленою головою. Й собаки за тіло на смітнику гризуться.

Лежи, не прокидайся, моя мати!

Велика ідея потребує жертв. Але хіба то є жертва, коли звір звіра їсть?

– не прокидайся, мати...

Жорстокий естетизме! – й коли ти перестанеш любити з перерізаного горла?–

Звір звіра їсть» [8].

Антистрофа ставить під сумнів дієвість Культури – у широкому розумінні:

«Аероплани й усе довершенство техніки – до чого це, коли люди одне другому в вічі не дивляться?

Не хватайте озлоблених у тюрми: вони самі собі тюрма.

Університет, музеї й бібліотеки не дадуть того, що можуть дати

карі, сірі, блакитні...» [8].

На основі наведених цитат можна зробити висновок, що структура книжки є діалогічною: якщо Революція –

ліричний витвір, то чому «все на світі від примружених очей». Якщо згадати вірш «Терор», масові вбивства починаються, коли люди «не дивляться в вічі» один одному. Але як усе це поєднано? Чи хаос поетичних сенсів є відбитком безглузлого хаосу смертельного часу?...

«Творці революції здебільшого лірики. Революція єсть трагічна лірика, а не драма, як то подекують.

За плугом ходити наші нащадки готуватимуться не менш, як зараз готуються в балетній студії. І на людину.

Що не вмітиме пісні, дивитимуться як на справжнього контрреволюціонера.

Все на світі від примружених очей» [8].

Більшість науковців зосереджені на тому, що симфонія є макроформою збірки. Зазначаємо, що цей спосіб композиції у світі музики, який з рефреном, тобто повторюваною темою, та епізодом складають коло. Так званий «Еквівалент тексту» Тичина використовує у своїй збірці. Це залишає враження що в тексті «щось важливе продумане, але залишене «в умі» та тільки позначене графічно (крапка, довгі риси, інтервали між рядками...).

Дослідники роблять акцент на тому, що ліричні елементи у збірці поєднуються з епічними й навіть драматичними. Такі ознаки лірики, як складність і глибина, емоційна насиченість і при цьому надзвичайна стислість і лаконізм, мінімум інформаційно-оповідного матеріалу присутні у збірці «Замість сонетів і октав». Ліричний герой, крізь призму бачення якого подаються події – у центрі книги поета. Тобто, книга має властиву для лірики форму. В той же час збірка Тичини «Замість сонетів і октав» має сюжет, що є ознакою, притаманною лише епічним і драматичним творам, завершеною композицією.

У збірці розвиваються два конфлікти. Перший конфлікт – зовнішньоподієвий, який вирішується на користь революції. Другий – внутрішньопсихологічний, що залишається нерозв'язаним. Події в книзі митця протікають у часі і просторі, наявні діалоги і монологи, наскрізні

образи, які переходять з одної поезії в іншу, зазнаючи певних змін. Нарешті, як було зазначено вище, «Замість сонетів і октав» має поділ на строфи та антистрофи, характерний для античних трагедій.

Ю. Тітіренко зазначає, що ритмічна організація переважної частини текстів книги П. Тичини відбувається завдяки таким засобам, як внутрішня, тавтологічна та повторна рима, штабрайм, асонанси, дисонанси, а також завдяки графічній організації творів.[7, с. 130-132].

Отже, основні теми у збірці «Замість сонетів і октав» такі: тема становища людини в умовах громадянської війни, коли «всі звірі»; тема культури, мистецтва, поезії та призначення митця; тема всесвіту і людини (закон ритму, гармонія Всесвіту, рух як першооснова світу, пізнання Творця через його творіння, єдність Духу та Матерії). Зважаючи на тематику збірки, в ній можна визначити такі проблеми: добра і зла, духовності й бездуховності, сенсу буття, пошуку істини, вічності й минулості, життя і смерті, щастя й горя, гармонії і дисгармонії, душі й тіла та ін.

Основні образи в збірці: образ матері, який є уособленням любові, духовності, джерелом життя. Втрата цих цінностей передається через образ мертвої матері, який зустрічаємо в кінці книги; образ дівчини; образ жінки; образ старчихи; образ води; образ вітру; образ вікна; образ дитини; образ людини з простреленою головою та ін.

На основі аналізу досліджуваної книги П. Тичини «Замість сонетів і октав», бачимо, що збірка поета – це викладена в художній формі історія України 1918-1920 років, яка є не лише панорамним полотном із зображенням перебігу фактичних подій за участю конкретних політичних сил. Крім того, не є головною метою автора і змалювання фактів історії. А одним з провідних завдань цієї книги вважається показ наслідків кривавої війни для суспільства і для окремої людини зокрема.

На думку Ю. Тітіренка [7, с. 130], автор намагався довести думку, що революції у світі є не від Бога, а проти

Бога, і несуть вони із собою не світло і надію, а темряву зла й порожнечу душі, проводячи паралель між євангельською історією та історією початку ХХ століття. У той самий час, вводячи алюзії на Євангеліє, П. Тичина міг розраховувати на звернення читача до самого біблійного тексту. Як згадувалося раніше, книга «Замість сонетів і октав» творилася з метою пробудження свідомості людей, спасіння духовності в суспільстві. Якщо заглибитись у сенс книги, то, по суті, книга містить у собі потрійний засіб для здійснення цього завдання: гуманістичний текст самої книги П. Тичини, який спонукає читача звернутися до християнської у своїй основі спадщини Г. Сковороди і до четвертого Євангелія Біблії, автора котрого не випадково називають апостолом любові.

Отже, ця книга – це викладена в художній формі історія України 1918-1920 років, яка є не лише панорамним полотном із зображенням перебігу фактичних подій за участю конкретних політичних сил. Більш того, змалювання фактів історії не є самоціллю, не є головною метою автора. Показати наслідки кривавої війни для суспільства і для окремої людини – одне з провідних завдань даної книги.

Література

1. Кішко О. Музичність як основа стильового синтезу ранньої поезії Павла Тичини (на прикладі збірки «Замість сонетів і октав»). <http://www.zahidshid.net/index.php?rt=akt&num=4&start=4>
2. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження : Антологія 1917 – 1933 : Поезія – проза – драма – есе. Київ. 2001. С. 18–57.
3. Новиченко Л. З потоку десятиліть : *Життя як діяння. Вибрані статті*. Київ, 1974. 312 с.
4. Параскевич П. Павло Тичина : прижиттєві й посмертні оцінки, дискусії, роздуми про поета : [*Вісник Таврійської фундації \(Осередку вивчення української*](#)

діаспори) : Літ.-наук. зб. : Вип. 7. Київ, 2010. 129-141 с.

<https://prosvita-ks.co.ua/paraskevych-p-pavlo-tychyna-pryzyhttyevi-y-posmertni-ocinky-dyskusiyi-rozdumy-pro-poeta>

5. Словник літературних термінів.
<https://ukrlit.net/info/dict/aanmh.html>

6. Слоновьовська О. Українська література (рівень стандарту) : підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ, 2019. 256 с.

7. Гарнавський О. Т.С.Еліот і Павло Тичина : *Всесвіт*. 1995. № 6. С. 130–138.

8. Тичина П. Замість сонетів і октав. Київ, 1920. 31 с.

https://chtyvo.org.ua/authors/Tychyna/Zamists_sonetiv_i_oktav_zb/

Ількова Світлана – студентка 3 курсу Факультету філології й журналістики ім. Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: поезія початку ХХ століття.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент Поляруш Н.С.

Уляна Скрипник

ЗВУКОВА ОБРАЗНІСТЬ ПОЕЗІЇ ПАВЛА ТИЧИНИ

Постановка та актуальність теми дослідження. У 20-х роках ХХ століття однією з найяскравіших постатей літературного процесу став парадоксальний, унікальний Павло Тичина. Відтоді його поетична спадщина цікавить як об'єкт філологічних студій таких знаних дослідників, як Г. Баран [1], Т. Беценко [2], О. Мошка [5] та ін. Чи не основною проблемою стала стильова домінанта ранньої поезії поета, у якій вирізняється не просто екзотична образність, а її фонетична організація, унікальний звукопис,